

A JÓLÉTI ÁLLAM KÖZGAZDASÁGTANA

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével

Készítette: Gál Róbert, Medgyesi Márton

Szakmai felelős: Gál Róbert

2011. január

10. hét

A gyermekvállalás externális hatásai és a jóléti intézményrendszer termékenységre gyakorolt hatásai

Készítette: Gál Róbert, Medgyesi Márton

Szakmai felelős: Gál Róbert

Témakörök

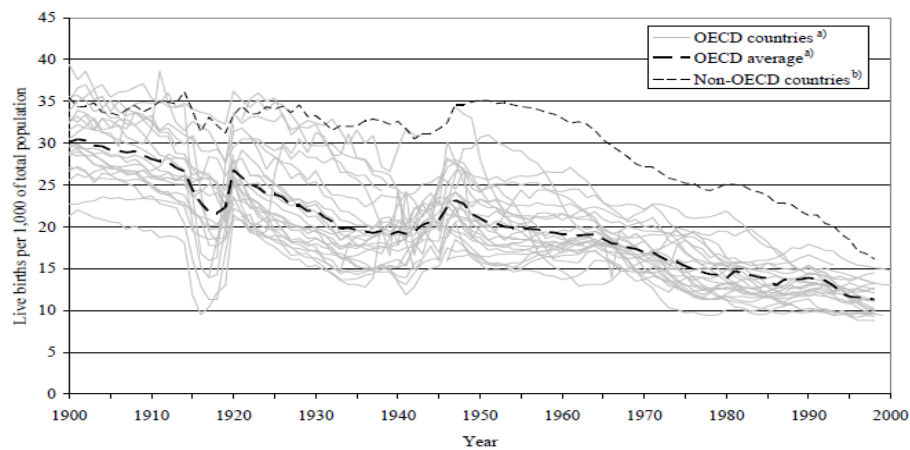
- Hol tartunk a gondolatmenetben?
- A termékenység nemzetközi és hazai trendjei
- Termékenységelméletek
- A jóléti intézmények termékenységi hatásai
- A gyermeknevelés externális hatásai
- Újraelosztás gyermekszám szerint háztartások között

Hol tartunk a gondolatmenetben?

- A jóléti állam programjai az életpálya finanszírozását segítik együtt élő korosztályok közötti erőforrás-átcsoportosítás révén.
- Az erőforrás-átcsoportosítási lánc ősrégi; az állam megjelenése ebben a rendszerben különböző pozitív és negatív következményekkel jár.
- Ezek közé tartoznak a megtakarításokra, a munkavállalásra és a

termékenységre gyakorolt ösztönző hatások.

Figure 1: Crude birth rates in OECD and non-OECD countries, 1900–2000

- a) OECD countries covered in this figure are Australia, Austria, Belgium, Canada, Czech Republic (until 1991: Czechoslovakia), Denmark, Finland, France, Hungary, Germany (1949 to 1990: West-Germany), Greece, Ireland (until 1921: including Northern Ireland), Italy, Japan, Netherlands, New-Zealand, Norway, Poland, Portugal, Spain, Sweden, Switzerland, United Kingdom (differentiated by England and Wales as well as Scotland) and the USA.
- b) The Non-OECD average is calculated from data for Albania, Argentina, Barbados, Bulgaria, Chile, China, Columbia, Costa Rica, Cuba, Cyprus, Egypt, El Salvador, Fiji, Guadeloupe, Guatemala, Guyana, India, Israel, Jamaica, Malaysia, Martinique, Mauritius, Panama, Philippines, Puerto Rico, Rumania, Russia, Singapore, South-Africa, Sri Lanka, Taiwan, Trinidad and Tobago, Tunisia, Uruguay, Venezuela, Yugoslavia (until 1918: Serbia) and Zimbabwe.

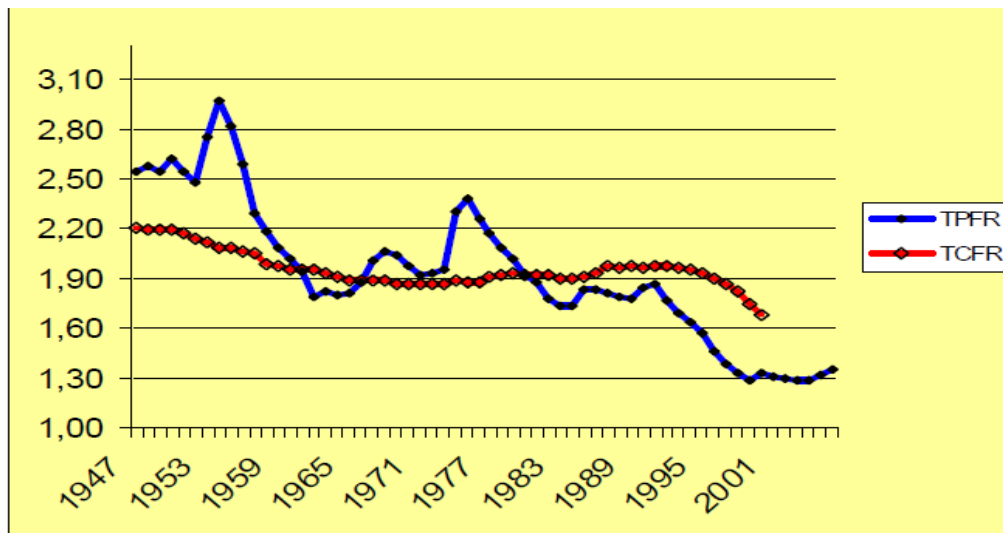
Source: Mitchell (2003).

Forrás: Werding, 2008

A termékenység alakulása Magyarországon

TPFR: teljes termékenységi arányszám

TCFR: befejezett termékenység

Forrás: Spéder, 2010

Termékenységelméletek

- A gyermek mint fogyasztási jószág (a szülő hasznossági függvényének egyik argumentuma maga a gyermek).
- A gyermek beruházási jószág (a szülő hasznossági függvényében csak a gyermektől várható szolgáltatások [gyermekmunka, részvétel a családi vállalkozásban, időskori ellátás] értéke szerepel).

A gyermek mint fogyasztási jószág

Becker (1960), Becker és Lewis (1973)

A megmagyarázandó dilemma: miként tudjuk magyarázni a jövedelem növekedésével csökkenő termékenységet anélkül, hogy a gyermeket alacsonyrendű jószágnak tekintenénk.

Megoldás: mennyiség – minőség interakció

Szülő hasznossági függvénye: $u = u(n, q, s)$, ahol n a gyermekek száma, q a gyermekek minősége, s a szülő fogyasztása (élelszínvonala)

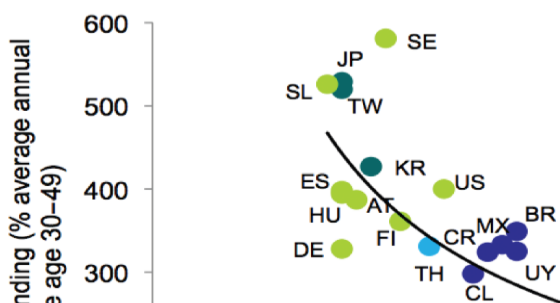
A költségvetési korlát: $I = p_c n q + p_s s$, ahol I a háztartás jövedelme,

p_c és p_s a gyermekekre fordított illetve a szülő által fogyasztott javak és szolgáltatások ára

A szülő előtt kettős döntés áll: $c (=nq)$ és s arányait kell kialakítania, c -n belül pedig n és q arányait.

Mivel n és q multiplikatívan szerepel a költségvetési korlát egyenletében, minőség és mennyiség között helyettesítés következik be a jövedelem növekedésével, ha a jövedelemrugalmasságuk nem egyforma.

Ha $\varepsilon_q > \varepsilon_n$, a gyermekekre fordított összeg nem csökken a gyermekszámmal.

A gyermek mint tőkejóság

A jóléti rendszerek (a nyugdíjrendszer) termékenységi hatásainak két kontextusa:

- a) mi az oka az elmaradott országok túlnépesedésének?
- b) miért csökkent a fejlett országok termékenysége annyira gyorsan az utóbbi évtizedekben?

Az a) típusú magyarázatok szerkezete (Neher és Willis):

- valamilyen morális elosztási elv

Neher: mindenki egyenlően fogyaszt;

Willis: a transzferátadás aranyszabálya: kantiánus szabály: adj annyit a szüleidnek, amennyit szeretnél, hogy a gyermekeid adjanak majd neked! [a kantiánus szabály eredete]

- bemutatása annak a mechanizmusnak, amely oda vezet, hogy az egyéni termékenységi optimum magasabb az aranykori népességnövekedés üteme által diktált termékenységnél.

A b) típusú magyarázatok jellemzői: a modern társadalombiztosítási intézményekben

jövedelem-újraelosztás zajlik gyermekesek és gyermektelenek között → normatív

következtetés: az ellentétes irányú transzfereket újra össze kell kapcsolni.

A tőkejóság-elmélet körül két vita:

- a gyermekbefektetés hozama negatív
- a tőkepiac megjelenése nem csökkenti a termékenységet, pedig az elmélet ezt implikálja.

Neher (1971)

Az egyéni termékenységi kalkulációban a gyermekkel kapcsolatos költségek és hasznok csak két perióduson át jelentkeznek: költség, amíg a gyermeket felnevelik és haszon, amikor a gyermek felnőve transzfereket ad; a harmadik életszakasz költségei a döntéshozó halála után jelentkeznek, tehát externálisak.

A költségek internalizálását a „mindenki egyenlően fogyaszt” elv zárja ki.

Willis (1980)

a termékenységi döntést az időskori/gyermekkorai fogyasztási arányok szabályozzák; ha ez az arány magas, akkor az egyén sok gyermeket vállal és keveset költ rájuk.

A magas termékenységi ráta még akkor is megmaradhat, ha a gyermekekre fordított erőforrások hozama negatív.

Razin és Sadka (1985)

Kétféle háztartás: az egyik számára a gyermekbefektetés hozama nagyobb, a másik számára a tőkebefektetésé → a családok között a gyermekszám szóródása nő, átlaga pedig szintén nő → ricardói munkamegosztás

(probléma: externális hatások: a gyermekbefektetések hozama nem feltétlenül a gyermekeseknél jelenik meg).

Cigno (1986, 2003)

A termékenység a tőke- és biztosítási piac, illetve a felosztó-kirovó társadalombiztosítás megjelenése miatt csökken: a gyermeknevelési erőfeszítéseken externális hatások keletkeznek.

A jóléti intézmények termékenységi hatásai

Miként hat a családtámogatások és a nyugdíjak a termékenységre, ha a gyermek fogyasztási jószág, és miként, ha beruházási jószág?

Empirikus eredmények:

Gauthier and Hatzius 1997; Sleetbos 2003; Björklund 2007: survey cikkek:

a családtámogatási programok termékenységi hatása pozitív.

Ermisch 1988, Kravdal 1996, Oláh 1998: magasabb sorszámú gyermek esetében a családtámogatások termékenységi hatása erősebb (↔ Gauthier and Hatzius 1997).

A nyugdíjrendszer termékenységi hatásai keresztmetszeti elemzésben:

Hohm 1975; Nugent and Gillaspay 1983; Entwisle and Winegarden 1984; Galasso et al. 2008: a nyugdíjrendszer csökkenti a termékenységet.

A nyugdíjrendszer termékenységi hatásai aggregált idősorban: Cigno and Rosati 1996; Cigno et al. 2003: a nyugdíjrendszer beérése csökkenti a

Termékenységet (US, UK, IT, DE).

Magyar adatok

A gyermeknevelés externális hatásai

Table 2: Fiscal Net Present Value of a Child, Cohort 2010

Discount factor	U.N. Pop. Projection	NPV(0)/ Y_t			NPV(2)/ Y_t		
		Sweden	US	Spain	Sweden	US	Spain
3%	MV	1.69	2.09	3.14	4.48	5.49	6.19
5%	MV	0.29	0.95	1.59	0.61	1.69	2.29
7%	MV	-0.58	0.26	0.65	-0.70	0.38	0.80
Endogenous							
2.91%	MV	-	-	3.84	-	-	7.33
3.45%	MV	1.33	-	-	3.13	-	-
3.55%	MV	-	1.79	-	-	4.11	-

Note: The endogenous interest rate is calculated as the average real interest rate over the lifespan of the individual obtained from the general equilibrium model.

Forrás: Goldstein és Sanchez-Romero 2010.

Table 3: Fiscal Net Present Value of a Child by Expenditure, Cohort 2010 (MV)

Discount factor	Country	NPV(0)/Y _t				Total
		pensions	education	health	others	
3%	Sweden	1.35	-2.23	1.05	1.53	1.69
	US	1.11	-1.11	0.60	1.50	2.09
	Spain	1.93	-1.23	0.77	1.67	3.14
5%	Sweden	0.87	-2.28	0.90	0.80	0.29
	US	0.77	-1.12	0.52	0.79	0.95
	Spain	1.18	-1.14	0.56	0.99	1.59
7%	Sweden	0.48	-2.07	0.54	0.47	-0.58
	US	0.43	-0.98	0.32	0.48	0.26
	Spain	0.65	-0.98	0.34	0.65	0.65
Endogenous						
3.45%	Sweden	1.41	-2.24	0.92	1.26	1.33
3.55%	US	0.98	-1.13	0.64	1.29	1.79
2.91%	Spain	1.97	-1.09	0.97	1.98	3.84

Note: The endogenous interest rate is calculated as the average real interest rate over the lifespan of the individual obtained from the general equilibrium model.

Forrás: Goldstein és Sanchez-Romero 2010.

Egy vargabetű: a GDP-mérés problémái

Stiglitz, Sen és Fitoussi (2010): Beyond GDP

Piaci és nem piaci tranzakciók; a háztartások aktivitása és a GDP

- a munka és fogyasztás határai;
- árazási problémák és selection bias

Az életpálya-finanszírozás egyes komponensei a piaci és a nem piaci tranzakciók között: aszimmetria a gyermeknevelés és az idősgondozás háztartáson kívülre vihetősége között.

Jogosultságot szerző és jogosultságot nem szerző tevékenységek

Újraelosztás háztartások között gyermekszám szerint (intragenerációs újraelosztás)

1. A gyermeknevelés jelentős mértékben egyéni (háztartási) erőfeszítés, miközben a felnevelt gyerek életpálya-keresete akár 60 százalékban is közösségi erőforrás
→ hipotézis: externális hatások keletkeznek: a kevesebb gyermekberuházást tévő háztartások tagjai kisebb mértékben járulnak hozzá a jövő adófizető kapacitásához
2. Kérdés: az egyenleg
3. Az egyenleg tételei:
 - a gyermeknevelés költségei
 - a gyerek fogyasztási költségei
 - a gyereknevelésre fordított háztartási munka
 - a gyereknevelési munka miatt elveszített jelenlegi munkajövedelem
 - a gyereknevelésre fordított idő csökkenti a szülő (elsősorban az anya) emberi tőkéjét → kieső hosszú távú kereset
 - hozzájárulás a közösségi életpálya-finanszírozáshoz (adó- és járulékfizetés) (mérési problémák: gyermekszám és életkor; önszelekció)

A gyermeknevelés költségei Magyarországon, egy gyermekre eső egyenleg (havi nettó átlagkeresetben)

	fogyasztási kiadások (a)	háztartási munka (b)	egyéni hozzájárulás összesen (c)=(a+b)*0,59	készpénzes támogatás (d)	természetbeni juttatás (e)	nem visszatérülő kompenzáció összesen (f)=(d+e)*0,41	egy gyermekre eső egyenleg (f)-(c)
Pár 1 gyermek	4,2	18,7	13,6	2,4	4,6	2,9	-10,7
Pár 2 gyermek	4,1	9,3	7,9	1,7	4,8	2,7	-5,2
Pár 3+ gyermek	3,2	9,4	7,4	2,6	5,4	3,3	-4,2
1 szülő 1 gyermek	4,7	10,8	9,2	1,3	4,8	2,5	-6,7
1 szülő 2+ gyermek	3,8	5,7	5,6	1,5	4,8	2,6	-3,0
Más család 1 gyermek	3,2	13,3	9,8	1,9	5,5	3,0	-6,7
Más család 2+ gyermek	2,9	7,7	6,2	2,0	5,2	3,0	-3,3
Együtt	3,7	10,5	8,4	2,0	4,9	2,8	-5,5

- Gyermeknevelési ráfordítások 2 forrása: fogyasztási kiadás és munkaráfordítás; a gyermeknevelést nehéz társadalmásítani
- Egy évben 3,7 havi átlagkereset megy el egy gyerek fogyasztási kiadásaira;
ez kereset, nem jövedelem; az nagyobb
ahol több, gyerek van, ott gyerekenként kevesebbről van szó
- Ebből kb. 2 havi átlagkeresetnek megfelelő összeget, tehát több, mint felét készpénzben kompenzál a társadalom
- A háztartási munka ráfordítás értéke közel 3-szorosa a fogyasztási kiadásoknak
- Társadalmi természetbeni ráfordítás: kb. 5 havi átlagkereset, 2,5-szerese a készpénzes támogatásnak
- Mennyi ebből a társadalomé és mennyi a háztartásé
- A ráfordításban a háztartás/társadalom arány 67:33, a megtérülésben 41:59

Forrás: Gábos, Gál és Keller, 2007

A gyermeknevelés költségei Magyarországon, egy szülőre eső egyenleg (havi nettó átlagkeresetben)

	fogyasztási kiadások (a)	háztartási munka (b)	<i>egyéni hozzájárulás összesen</i> (c)=(a+b)*0,59	készpénzes támogatás (d)	természetbeni juttatás (e)	<i>nem visszatérülő kompenzáció összesen</i> (f)=(d+e)*0,41	egy szülőre eső egyenleg (f)-(c)
Pár 1 gyermek	2,1	9,4	6,8	1,2	2,3	1,4	-5,4
Pár 2 gyermek	4,1	9,3	7,9	1,7	4,8	2,7	-5,2
Pár 3+ gyermek	5,3	15,5	12,3	4,2	8,9	5,4	-6,9
1 szülő 1 gyermek	4,7	10,8	9,2	1,3	4,8	2,5	-6,7
1 szülő 2+ gyermek	8,6	12,8	12,6	3,4	10,8	5,8	-6,8
Más család 1 gyermek	1,0	4,1	3,0	0,6	1,7	0,9	-2,1
Más család 2+ gyermek	2,0	5,3	4,3	1,4	3,6	2,1	-2,3
Együtt	2,9	8,3	6,6	1,6	3,9	2,2	-4,4

Forrás: Gábos, Gál és Keller, 2007